

Papik Eszter

Fejlődésre hangolva

Fejlődésfókuszú szöveges értékelés a Budapest School gyakorlatában

Az értékelés az iskola egyik legerősebb üzenethordozója: nemcsak azt mutatja meg, mit tud egy gyerek, hanem azt is, mit gondolunk a tanulásról, a fejlődésről és a hibákról. A visszajelzés képes motiválni vagy elbizonytalanítani, irányt mutatni vagy lezárni egy tanulási folyamatot. A Budapest Schoolban az értékelésre tudatosan nem minősítésként, hanem párbeszédként tekintünk – a tanulásról, az egyéni utakról és a továbblépés lehetőségeiről. Az alábbiakban az iskola értékelési rendszeréről és mögötte álló pedagógiai szemléletről lesz szó, valamint arról, hogy mindez hogyan valósul meg nálunk a gyakorlatban.

A Budapest School fejlődése

A Budapest School, röviden BPS, 2015-ben tanulócsoporthoz indult, kezdetben még csak a fővárosban. Rohamos növekedésének köszönhetően a 2020/2021-es tanévet már akkreditált iskolaként, immáron az ország több pontján kezdtük meg. Célja már a kezdetekkor is az volt, hogy a hagyományos iskolai struktúráktól eltérő, rugalmasabb, gyerek- és tanulásközpontú környezet jöjjön létre. A tanulásszervezés egyik alapja, hogy valljuk, a gyerekek eltérő tempóban tanulnak, és ez a folyamat nem azonos módon történik mindenkinél. Nekünk iskolaként pedig ennek a tanulási útnak a támogatása a feladatunk. Ezek mentén azonban a hagyományos, ötfokú skálán mozgó érdemjegyes értékelési rendszert is elhagytuk. Helyette a mindennapi működés során egy saját, szöveges értékelési módszert alkottunk meg.

Growth mindset – egy újabb hangzatos angol kifejezés?

Ahhoz, hogy a BPS értékelési rendszerének bemutatása igazán értelmet nyerhessen, a growth mindset fogalmát elkerülhetetlen bemutatni. A fogalmat Carol S. Dweck pszichológus alkotta meg, aki kutatásaiban azt vizsgálta, miként hat a képességekről alkotott meggyőződés a tanulásra, a kitartásra és a teljesítményre. A fix mindset a képességeket adottnak tekinti, így a hibák könnyen kudarcként jelennek meg, ami a feladatok kerüléséhez és a tanulási motiváció csökkenéséhez vezethet. Ezzel szemben a growth mindset szerint a képességek fejleszthetők, a tanulás pedig folyamat, amelyben a hibák természetes és szükséges állomások. A kihívások nem fenyegetést, hanem lehetőséget jelentenek. Utóbbi mentén a tanulásra tekinthetünk egy folyamatként, melyben képességeink nem állandóak, hanem gyakorlással fejleszthetőek. Így pedig a hibázás nem kudarc, hanem lehetőség, a tanulási út része. A gyerekek, akik a growth mindset mentén tanulnak, nyitottabbak a kihívásokra és kitartóbban próbálkoznak. Fontos része ennek a fejlődésfókuszú szemléletnek, hogy ha valami nem sikerül, az nem egy végleges állapot, és nem a tanulót minősíti, csak *még* nem sikerült. Így a visszajelzések sem az egyénre, hanem a tanulási helyzetbe fektetett erőfeszítésre és stratégiákra vonatkoznak (Dweck, 2006).

Forrás: Hősök Tere (<https://hosoktere.org/mit-tanitunk/growth-mindset/>)

A Budapest Schoolban a growth mindsetet törekszünk a mindennapi működés részévé tenni. Megjelenik a tanulószervezésben, a pedagógusok nyelvhasználatában, a visszajelzések hangnemében és különösen az értékelési formákban. Az értékelés célja a címkék elhagyása és egy teljes kép alkotása a tanulási útról, hol tart benne a gyerek, mi az, amit, már elsajátított és milyen irányba tud még tovább fejlődni.

Mondjam vagy mutassam is?

A pedagógia hosszú ideje foglalkozik az értékelés hatékony módjának kérdéskörével. A 2000-es években volt is törekvés arra irányulóan, hogy alsó tagozatban szinte csak szöveges értékelés legyen jelen, ám ez nem tudott beépülni a pedagógiai munkába megfelelően és a szülők részéről sem volt pozitív a fogadtatás (Tóth, 2012). A tapasztalat azt mutatja, hogy az értékelések átírása számokról szövegre nem elegendő. Az értékelést komplex rendszerként kell értelmeznünk, mely formálja, átalakítja a mindennapi pedagógiai munkát, a tanulószervezés mikéntjét. A fejlesztő és szöveges értékelésekről, azok kritériumairól, alapelveiről már két évtizede az

Oktatási Minisztérium (OM, 2004) és az OECD (OECD, 2005) is értekezett tanulmányaiban. Abban a különböző szakirodalmak eltérnek, hogy pontosan milyen módszer szerint érdemes értékelni, ám abban mind konszenzusra jutott, hogy a szöveges értékelés fejlődéslelektani, neveléslelektani és pedagógiai szempontból is pozitívabb hatást gyakorol a gyerekek fejlődésére.

A Budapest School is a szöveges értékelés mellett tette le a voksát. A tanulók értékelése alapvetően értékelő táblázatokban, más néven rubricban, történik. Az értékelőtáblázatokban az egyes sorok 1-1 képességet, készséget fejtenek ki, mégpedig négy különböző szinten. Nem véletlen, hogy négy fokú skálát használunk, így nehezebb azonosítani az érdemjegyes osztályzás öt fokú skálájával. A skála szintje a leggyakrabban:

- felülmúltad a várt szintet
- teljesítetted a szintet
- megközelítetted a várt szintet
- még nem érted el a megfelelő szintet.

A színtezetségnek megfelelően kerülnek kifejtésre az egyes képességek, majd jelöljük az egyes tanulókat, hol tartanak az adott területen. Így nem csupán a címkézés marad el, de az is egyértelműen megmutatkozik, mi az, amit már teljesítettek és hogy hova tudnak tovább fejlődni. A szintek szöveges megfogalmazásánál alapvető rendezőelv a growth mindset. Az egyes szempontokhoz társítjuk, mely műveltségterülethez kapcsolódnak. Ez egyfelől a szülőknek is informatív lehet, másfelől ezek adnak támpontot abban az esetben is, ha a szülő kérésére mégis osztályzattá kell váltanunk az értékelést, például felvételi miatt.

Szempont	Felülmúltad a várt szintet	Teljesítetted a szintet	Megközelítetted a várt szintet	Még nem érted el a megfelelő szintet
írásbeli összeadás (Matematika@1-4)	Hibátlanul végzed az írásbeli összeadást, sosem feledekezel meg a továbbvitte értékekről sem. Műveletvégzés során ügyelsz a helyiértékre.	Kevés hibával végzed az írásbeli összeadást, általában feledekezel meg a továbbvitte értékekről sem. Műveletvégzés során többnyire ügyelsz a helyiértékre.	Még gyakran téveszesz írásbeli összeadás során. Rendszeresen nem viszed tovább, amit kell.	Még nem tudsz írásbeli összeadást végezni. A helyiértékek helyes alkalmazása is gondot okoz.
írásbeli kivonás (Matematika@1-4)	Hibátlanul végzed az írásbeli kivonást, sosem feledekezel meg a maradékról sem. Műveletvégzés során ügyelsz a helyiértékre.	Kevés hibával végzed az írásbeli kivonást, általában feledekezel meg a maradékról sem. Műveletvégzés során többnyire ügyelsz a helyiértékre.	Még gyakran téveszesz írásbeli kivonás során. A maradékok hozzáadása olykor problémát okoz.	Még nem tudsz írásbeli kivonást végezni. A maradékok teljesen összekeverednek, és a helyiértékek helyes alkalmazása is gondot okoz.
nyitott mondat (Matematika@1-4)	Tudatosan keresed a hiányzó számot, gondolkodásod logikus és jól követhető.	Biztonsággal megtalálod a hiányzó elemet, gondolkodásod rendezett.	A feladat lényegét érted, néha téves műveletválasztás lassítja a megoldást.	A hiányzó elem megtalálása sokszor kihívást jelent, a gondolkodási lépések még bizonytalanok.
szöveges feladat (Matematika@1-4)	A feladat lényegét gyorsan és pontosan kimeled; tudatosan és következetesen végigviszed a megoldási lépéseket, gondolkodásod átlátható.	Biztosan kimeled a feladat lényegét, a megoldási lépéseket sorban követed. A műveletválasztásod megfelelő, megoldásod pontos.	A feladat lényegét többnyire felismered, a lépések nagy részét követed, de néha elbizonytalanodsz (pl. műveletválasztásnál vagy az ellenőrzésnél).	A feladat lényegének kiemelése bizonytalan; a megoldási lépések gyakran összekeverednek vagy kimaradnak. A műveletválasztás és az értelmezés további támogatást igényel.
önálló munka (Matematika@1-4)	Tudatosan szervezed a munkád, kitaró vagy és magabiztosan haladsz.	Önállóan, jó tempóban dolgozol, ritkán igényelsz segítséget.	Feladataidat többnyire önállóan végzed, néha szükséged van irányítatásra.	Nehezen tartod fenn az önálló munkavégzést, gyakori támogatásra van szükséged.

Forrás: A szerző archívuma

A rubricoknak több változata, felhasználási módja is van. A leggyakoribb a modulzáró visszajelzés, melyet a modulok végén a bejárt tanulási útról adunk. A modulhoz egy egységes, a témához, tevékenységekhez, elsajátított képességekhez igazodik és a modultartó tanár hozza létre. Ez minden esetben kiegészül egy pár mondatos méltatással is, mely lehetővé teszi, hogy a modulzáró visszajelzés igazán személyre szabott legyen, kiegészítse a táblázatból kiolvasható információkat. Az évek során sokat dolgozott a szervező azon, hogy ehhez minél több segítséget nyújtson a tanároknak, ezért a legtöbb területhez úgynevezett sablon rubric sorok is rendelkezésünkre állnak már, melyek beépíthetőek.

A modulzáró visszajelzéseken túl mentori visszajelzést is kapnak a tanulók, melynek célja trimeszterenként (háromhavonta) visszajelezni a gyerekek intra- és interperszonális készségeire, valamint korcsoportzáró rubricot is kitöltünk, mely az alsós és felsős korosztály végén esedékes. Ezekben a mentori visszajelzések szempontjait kiegészítettük olyan tanulási készségekkel, mint a motiváció, figyelem vagy segítség kérése, továbbá az alapvető íráshoz, olvasáshoz és matematikához kapcsolódó képességekkel is, például a szövegértéssel és a logikai gondolkodással.

Hogyan szövegelünk? – értékelés a gyakorlatban

A mindennapokban, a tanulásszervezésbe egyaránt beépítettük azokat az elveket, melyek az értékelési rendszer kialakításánál vezéreltek minket. Ez elengedhetetlen is ahhoz, hogy egy biztonságos, következetes rendszer jöhessen létre minden résztvevő számára. Nem csupán a modulokat záró értékelés során jelenik meg a growth mindset a rubricok használatával, a foglalkozások alatt gyakoriak a szóbeli visszajelzések, melyeket ugyanezen elv szerint fogalmazunk meg.

Az ismeretek, képességek elsajátítása során is törekszünk a szemléletváltásra. Magoltatás helyett a tanulók érdeklődési köréhez illeszkedő projekteken keresztül fejlődnek. Törekszünk rá, hogy a tanulási utat a gyerekek is alakítani tudják. Nem ritka, hogy egy új modul tervezése során a gyerekekkel alakítjuk a modul ívét, annak mentén milyen kérdések, tevékenységek mozgatják meg őket. A stresszhelyzetet jelentő dolgozatok és feleltetések helyett tesztek vannak. A formátumban sokszor hasonlóak, sőt, mi több, gyakran használunk egészében vagy részletekben kész felmérő lapokat. Nagy különbség tapasztalható azonban a hozzáállásban. Már olykor a megnevezés – tudáspróba – is sokat jelent. Ez felesleges nyelvészkedésnek is tűnhet, de a témazáró dolgozat önmagában sejteti, hogy az adott téma tanulási folyamata lezárul – már pedig ez ritkán van így a valóságban. A tudáspróba egy tesztelési lehetőség, és ahogy az értékelési rendszerünk, ennek célja sem a lezárás, hanem a tanulás támogatása. A gyerekek nem azt tanulják meg, mennyit érnek ezen a ponton, hanem azt, hogyan tudnak fejlődni. Nem a pillanatnyi tudás alapján történik egy végleges ítélet. A tudáspróba újra próbálható, a projektmunka pedig sokszor a visszajelzések alapján javítható. Az értékelés nem csupán egy teszt alapján történik, hanem az adott modulban, témakörben mutatott teljesítmény, fejlődés, befektetett erőfeszítés figyelembevételével.

Ahhoz, hogy ez a fajta tanulásszervezési mód komplex, hatékony és következetes legyen, a gyerekek már a modul elején megismerkednek az értékelési szempontokkal, a modul végén pedig amellet, hogy a modultartó tanár értékeli őket, önmagukat is értékeli ugyanazon rubricban. Törekszünk rá, hogy ilyenkor az eltérésekről beszéljünk is, hiszen fontosnak tartjuk egy olyan tanulási környezet létrehozását, melyben a gyerekek képességeinek fejlődése mellett reális önkép, önértékelés is kialakuljon bennük. Lényeges átnézni, hogy miért értékelt esetleg magasabb szintre magát a tanuló, mit láttunk másképp, de azt is érdemes átbeszélni, amikor lejjebb jelölte magát, sőt! Egyre gyakoribb jelenséggé tapasztalom például, hogy gyakran egy, de akár két szinttel lejjebb is jelölik magukat. Ezt a típusú önbizalomhiányt, szorongást fontos kezelnünk, támogatjuk őket, hogy reálisabban lássák az erősségeiket is a fejlesztendő területek mellett.

tudnak igazán kiteljesedni, ha az iskola és a család egységesen támogatja őket ebben a hosszú folyamatban.

Felhasznált irodalom

Dweck, C. S. (2006): *Mindset: The new psychology of success*. Random House.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2006). *Fejlesztő értékelés – A tanulást javító osztálytermi módszerek a középfokú oktatásban* (magyar kiadás). Oktatási és Innovációs Kutató Központ / OECD.

Oktatási Minisztérium. (2004): *Szöveges értékelés az alapfokú nevelés-oktatásban* [Módszertani útmutató]. Url: https://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/szoveges_ertekeles_pdf.pdf (Letöltés ideje: 2025.12.22.)

Tóth Edit (2012): *Pedagógusok nézetei az osztályozásról és a szöveges értékelésről*. In: Iskolakultúra, 22. évf., 2. sz., 34–45.